

УДК 336

Болдова А.А., Петльована А.В.

ПОСЕРЕДНИЦТВО ЯК СПОЛУЧНА ЛАНКА ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розкрито основні засади посередницької діяльності та її особливості як сполучної ланки фондового ринку; узагальнено теоретичні дані щодо ролі та значення банків як посередників на фондовому ринку України, акцентовано увагу на ряд переваг та особливостей їх діяльності із рекомендаціями до покращення та посилення ролі банків на фондовому ринку.

Ключові слова: *фінансові посередники, фондовий ринок, торговці цінними паперами, брокерська діяльність, дилерська діяльність.*

Постановка проблеми. Характерною особливістю сучасного етапу розвитку фінансового ринку України є посилений розвиток та активізація діяльності акціонерних товариств і фінансових інститутів на ринку цінних паперів.

Досвід розвинених країн вказує на той факт, що рівень розвитку ринку цінних паперів значною мірою залежить від роботи на ньому фінансових посередників. На національному фінансовому ринку роль посередників виконують банки, інститути спільного інвестування, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди та ін. Водночас, існують численні проблеми щодо виконання фінансовими посередниками України низки визначених функцій, які мають сприяти зростанню надходжень внутрішніх і зовнішніх інвестицій та розвитку економіки держави. Дослідження та вирішення таких проблем вимагає вивчення та розробки пропозицій щодо напрямів удосконалення діяльності фінансових посередників на ринку цінних паперів і, зокрема, на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Діяльність фінансових посередників на фондовому ринку є широкомасштабною і потребує постійного наукового вивчення і дослідження. У ті чи інші часи до розгляду даної проблематики зверталися провідні науковці і їй присвячені роботи багатьох вчених. Зокрема становить вагу вклад таких вітчизняних фахівців як С. Глущенко, О. Дорош, В. Корнеєв, І. Лютий, С. Міщенко, В. Опарін, В. Федосов та ін. Серед зарубіжних вчених слід виділити таких як А. Басов, В. Галанов, Я. Міркін, Д. Рікардо, В. Шарп та ін. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних і зарубіжних вчених, слід зазначити, що питання діяльності фінансових посередників на ринку цінних паперів стає все більш актуальним, що зумовлено постійним розширенням асортименту їх послуг та посилення ролі і значення на міжнародному ринку цінних паперів.

Мета статті. Метою статті є розкриття основних засад посередницької діяльності та її особливостей як сполучної ланки фондового ринку; узагальнення теоретичних даних щодо ролі та значення банків як

посередників на фондовому ринку України, акцентування уваги на ряді переваг та особливостей їх діяльності із рекомендаціями щодо покращення та посилення ролі банків на фондовому ринку.

Викладення основного матеріалу. Підприємницька діяльність суб'єктів господарювання, пов'язана із торгівлею цінними паперами, для яких це виключний вид діяльності дозволений законом є посередництвом у сфері випуску та обігу цінних паперів.

Посередники виконують роль сполучної ланки між емітентом та інвестором. З одного боку, це виконання посередницьких функцій стосовно емітента, проводячи операції з випуску і розміщення цінних паперів на ринку, їх реєстрації і зберігання. Добре знаючи ринок, вони краще розуміються на тому, які цінні папери та умови їх випуску найдоцільніші для конкретного емітента, як провести роботу, щоб забезпечити розміщення цінних паперів. З іншого боку, це надання послуг інвесторам у придбанні цінних паперів, виходячи з побажань інвестора стосовно дохідності й надійності вкладень [8].

Роль фінансових посередників на ринку цінних паперів надзвичайно важлива, адже саме вони визначають його активність та ефективність. Безпосередні взаємовідносини емітентів та інвесторів можливі тільки при обмежених рамках ринку або при цілеспрямованій емісії цінних паперів під конкретних інвесторів. В нинішніх умовах міжнародної ринкової діяльності важливо відмітити, що на ньому можуть працювати лише фахівці, які досконало володіють навичками роботи із цінними паперами та добре знають особливості такої діяльності [6].

Доцільно зауважити, що основними видами посередницької діяльності на фондовому ринку України є торгівля цінними паперами та управління активами. Таку позицію поділяє переважна більшість наукових вітчизняних дослідників та практиків [3].

Відповідно до ст. 17 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок» професійна діяльність з торгівлі цінними паперами включає:

- 1) брокерську діяльність;
- 2) дилерську діяльність;
- 3) діяльність з управління цінними паперами;
- 4) андеррайтинг [7].

На сьогоднішній день система фондового ринку представлена значною кількістю професійних учасників фондового ринку.

Станом на 31.12.2013 кількість ліцензій, які видано Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі НКЦПФР) професійним учасникам ринку цінних паперів на провадження професійної діяльності, становила 1 228, в тому числі:

- 554 ліцензій на провадження діяльності з торгівлі цінними паперами;
- 319 ліцензій на провадження депозитарної діяльності депозитарних установ;
- 344 ліцензій на провадження діяльності з управління активами інвестиційних інвесторів;
- 10 ліцензій на провадження діяльності з організації торгівлі на ринку

цінних паперів;

- 1 ліцензія на провадження клірингової діяльності [5].

За даними сайту Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, кількість виданих ліцензій на провадження професійної діяльності станом на 31.12.2013 року узагальнено автором та подано графічного у відсотковому відношенні (рис. 1.)

Рис. 1. Кількість ліцензій, які видано НКЦПФР професійним учасникам ринку цінних паперів на провадження професійної діяльності станом на 31.12.2013, %

Джерело: розроблено авторами на основі [4].

За результатами торгів на організаторах торгівлі обсяг виконаних біржових контрактів з цінними паперами протягом січня – грудня 2013 року становив 474,63 млрд грн.

Протягом січня – грудня 2013 року порівняно з даними аналогічного періоду 2012 року обсяг виконаних біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшився у 2 рази (або на 210,96 млрд грн) (січень – грудень 2012 року – 263,67 млрд грн).

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом періоду зафіксовано з:

– державними облигаціями України – 351,33 млрд. грн. (74,02% від загального обсягу виконаних біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні – грудні 2013 року);

– облігації підприємств – 49,41 млрд. грн. (10,41% від загального обсягу виконаних біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні – грудні 2013 року) [4].

Обсяг виконаних біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі на вторинному ринку становив 94,91% від загального обсягу виконаних біржових контрактів протягом зазначеного періоду.

Банки, як універсальні фінансові інститути, спроможні забезпечити комплексне обслуговування клієнтів, що демонструє переваги банківських установ та визначає їхнє провідне місце на фондовому ринку України зокрема.

Більш того, банки, як учасники валютних ринків, зовнішніх зокрема, мають значний досвід роботи з нерезидентами, що дозволить при виконанні фондових операцій швидше адаптуватися до вимог міжнародних стандартів і, користуючись мережею кореспондентських відносин, більш активно співпрацювати з іноземними інвесторами.

В сучасних умовах регулювання фінансових систем аргументом дозволу банкам брати участь в ринковій діяльності з цінними паперами є те, що вступ банків до цієї сфери значно посилив конкуренцію. Участь банків у розміщенні цінних паперів призводить до того, що різниця між ціною, гарантованою емітенту цінних паперів, і ціною, сплаченою за них покупцем, зменшується. Це зменшення різниці означає, що і позичальники, і інвестори на фондових ринках у вигазі. Конкуренція з боку банків призводить також до зменшення брокерської винагороди, що також дуже важливо для інвесторів.

Основними аргументами проти участі банків в операціях з цінними паперами є несправедлива перевага банків у конкуренції з брокерськими фірмами, дестабілізація банківської системи та можливість зловживань банків в інвестиційній сфері.

Перший аргумент пояснюється тим, що вклади населення забезпечують банкам штучно низьку вартість коштів порівняно з брокерськими фірмами, адже вони в багатьох країнах застраховані системою страхування депозитів. Другий аргумент ґрунтується на тому, що операції з цінними паперами є більш вагомо ризиковими, ніж традиційні кредитні операції. Можливість зловживань при розширенні операцій банків є наслідком потенційного конфлікту інтересів при гарантуванні банком розміщень цінних паперів.

Для банків даний вид діяльності не є винятковим, а лише доповнює їх основну діяльність, порівняно з деякими іншими учасниками надає банкам певні переваги, оскільки діяльність банків як повноцінних фінансових посередників дозволяє їм отримувати з надання посередницьких послуг вигоди, недоступні звичайним брокерам. До таких переваг можна віднести такі:

- емісія цінних паперів дозволяє банку збільшувати ресурсну
- банки володіють своєю власною клієнтською базою;
- банки мають ексклюзивні канали інформації в особі банків-контрагентів, представників емітентів-клієнтів банку, що сприяє зниженню фінансових ризиків при здійсненні брокерської діяльності;

- наявні у банків, у порівнянні з іншими учасниками відносно дешеві кредитні ресурси, залучені в рамках здійснення основної діяльності дають переваги у визначенні ставок маржинального кредитування;
- характер основного виду діяльності дозволяє створювати комплексні послуги на базі брокерського обслуговування;
- універсальність більшої кількості банків України свідчить про надання ними різноманітних послуг для клієнтів, що дає можливість бути їм більш привабливими за рахунок того, що певні послуги є більш конкурентоздатними.

Конкретні переваги фінансового посередництва виділити у такому:

- скороченні витрат базових суб'єктів фондового ринку на формування вільних коштів, розміщенні їх у дохідні активи та запозиченні додаткових коштів;
- збільшенні дохідності позичкових капіталів, особливо зосереджених у дрібних власників, завдяки зменшенню фінансових ризиків, скороченню витрат на здійснення фінансових операцій та відкриттю доступу до великого, високодохідного бізнесу;
- можливості урізноманітнити відносини між кредиторами і позичальниками наданням додаткових послуг, які беруть на себе посередники [2].

Для збільшення та покращення переваг фінансових посередників на ринку цінних паперів перш за все необхідно:

- розробити нормативно-правові акти, запровадження яких буде спрямоване на якісний розвиток посередництва на ринку цінних паперів, так як на даний період розвитку відсутня системна законодавча база щодо посередництва, яка мала б передбачати перспективний розвиток та сучасні тенденції;
- сформувати сприятливе середовище, як економічне, так і політичне, для розвитку ринку посередницької діяльності, так як відсутність державної підтримки та цілісної політики цього сектору може стати однією з головних перешкод розвитку;
- недосконалість регіональної інфраструктури, що пов'язано з нерівномірним розміщенням ресурсного потенціалу та продуктивних сил можна усунути, посиливши роль місцевих органів самоврядування у інфраструктурному розвитку ринку цінних паперів, з урахуванням соціально-економічного розвитку регіонів та якості життя населення у них;
- здійснювати міжнародне співробітництво у сфері посередницької діяльності, для обміну досвідом діяльності фінансових посередників, щоб усунути недостатність досвіду у посередників;
- створити такий механізм дії посередницьких структур, який забезпечив би збільшення довіри населення до їх діяльності [2].

Отже, першочерговим завданням держави має бути підтримка розвитку такого фінансового посередництва в Україні, яке сприятиме швидкому, якісному та надійному розвитку ринку цінних паперів. Застосування

вищезазначених заходів з активізації діяльності фінансових посередників дасть можливість повноцінної інтеграції фінансового сектора економіки України на міжнародний ринок капіталу.

Висновки. Отже, фінансові посередники є важливими суб'єктами фондового ринку, забезпечуючи зростання ефективності взаємодії між емітентами та інвесторами. Це відбувається завдяки тим спільним характерним рисам їх діяльності, які створюють додаткові переваги для всіх учасників таких відносин. Однак, існує низка таких фінансових посередників, які мають свої особливості з точки зору їх діяльності. Як і кожний фінансовий інструмент, фінансове посередництво має ряд проблем, які потребують подальшого дослідження цього напрямку, такі як: у разі інвестування через фінансових посередників, прямий контроль інвестора над бізнесом зникає; висока прибутковість при інвестуванні через фінансових посередників може бути малоімовірною; а також виникають ризики самого фінансового посередництва.

Список використаних джерел:

1. Кострач Л. М., Паламарчук Н. І. Проблеми та перспективи розвитку фінансового посередництва на ринку цінних паперів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zavantag.com/tw_files2/urls_31/972/d-971905/7z-docs/1.pdf - Назва з екрану.
2. Мисник Т. Г. Теоретичні аспекти фінансового посередництва. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/133.pdf> - Назва з екрану.
3. Несинова С.В. Господарське право України. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/13761106/pravo/poserednistvo_zdiysnenni_operatsiy_tsinnimi_papalami_auditorska_diyalnist - Назва з екрану.
4. Офіційний сайт АУІБ. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/news/weekly_news/192565.html - Назва з екрану.
5. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/> - Назва з екрану.
6. Полетаєв О.О. Економічна сутність фінансового посередництва. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2010/126-113-6.pdf> - Назва з екрану.
7. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України (від 23.02.2006 N 3480-IV). [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3264-17> - Назва з екрану.
8. Скібіцький О.М. Організація бізнесу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.ws/1258112242102/menedzhment/organizatsiy_na_struktura_upravlinnya_finansami - Назва з екрану.

Подано до редакції 9 грудня 2014 р.

Болдова А.А., Петльована А.В.

Посредничество как соединительное звено фондового рынка Украины

В статье раскрыты основные принципы посреднической деятельности и ее особенности, как связующего звена фондового рынка; обобщены теоретические данные о роли и значении банков, как посредников на фондовом рынке Украины, акцентировано внимание на ряд преимуществ и особенностей их деятельности, а так же сформированы рекомендации к улучшению и усилению роли банков на фондовом рынке.

Ключевые слова: *финансовые посредники, фондовый рынок, торговцы ценными бумагами, брокерская деятельность, дилерская деятельность.*

Boldova A.A., Petlyovana A.V.

Mediation and its features as a bridge stock market

In the article the basic principles of mediation and its features as a bridge stock market; summarizes theoretical data about the role and importance of banks as intermediaries in the stock market of Ukraine are considered, the number of benefits and features of their activities with recommendations to improve and strengthen the role of banks in the stock market.

Keywords: *financial intermediaries, stock market, securities traders, brokerage, dealer activities.*

Болдова Антоніна Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фінансових ринків Національного університету ДПС України.

Петльована Аліна Володимирівна – студентка-магістр факультету фінансів та банківської справи Національного університету ДПС України.